

Kurkistus tiedejournalismin kulissemiin

Ulla Järvi ja Tuukka Tammi (toim.): *Maito tappaa ja muita outoja tiedeuutisia*. Vastapaino 2016.

Tuore *Tiedebarometri* (2016) kertoo, että tiede kiinnostaa suomalaisia. Vastaajista kaksi kolmesta (68 %) kertoo seuraavansa mielenkiinnolla tiedettä ja teknologiaa koskevia uutisia. Tiede nauttii luottamusta ja yltää luotettavampien instituutioiden kärkikolmikoon heti poliisin ja puolustusvoimien jälkeen.

Tiedeuutisten tuottajien näkökulmasta tilanne ei kuitenkaan ole näin ruusuinen. Tämä käy ilmi *Maito tappaa ja muita outoja tiedeuutisia* -teoksesta, joka kokoaa yhteen kokeneiden suomalaisten tiedetoimittajien näkemykset tiedejournalismin nykytilasta. Teos tarttuu tiedejournalismin ongelmiin kriittisellä otteella ja käy läpi systemaattisesti tiedeuutisoinnin kipupisteet. Se kehottaa lukijoita vaatimaan tiedeuutisilta laatua ja antaa välineitä tiedeuutisten arviointiin.

Tieteen vahtikoira

Tiedejournalismin tutkimuksessa on puhuttu viimeisten kymmenen vuoden ajan kriisistä, joka johduttaa siitä, että tiedetoimituksia supistettu. Uutismaailman nopeassa sykkeessä ja tulospainneiden alla perusteelliseen tieteestä uutisointiin jää vähemmän resursseja.

Jukka Ruukin mukaan tiedeuutiset eivät ole merkittävästi vähentyneet, mutta niitä kirjoittavat tieteen erikoistuneiden toimittajien rinnalla enenevässä määrin yleistoimittajat. Jos toimittajalla ei ole riittävästä taustaymmärryksestä aiheesta, vaarana on, että tieteen tutkimustuloksista tehdään ylitulkintoja tai että asian varsinainen ydin ei välily lukijalle. Toimittajan työtä ei Esa Väliiverrosen mielestä helpota se, että tieteen tuloksista viestiminen alkaa muistuttaa markkinointi-

viestintää. Yliopistot ja tutkimuslaitokset panostavat toiminnassaan markkinointiin ja suhdetoimintaan. Tämä lisää parhaimmillaan yleistä kiinnostusta tieteeseen, mutta jotta pahimmillaan tutkimustulosten paisutteluun jo tiedotteissa.

Kirjassa pohditaan, tulisiko tiedetoimittajan toimia valan vahtikoirona tiedeyhteisön ja yhteiskunnan välillä. Tarkka tiedetoimittaja käyttää aikaa tutkimustulosten todistusaineiston arviointiin, eikä esitä tutkimustuloksia absoluuttisina totuuksina. Tieteen tulokset ovat totta kunnes toisin todistetaan, ja siksi myös epävarmuus ja summittaisuus kaipaavat palstatilaa, summaa Jarmo Korteniemi osuvasti. Lukijoiden kykyä vastaanottaa tietoa ei pidä väheksyä. Parhaimmillaan tiedejournalismi tarjoaa vaihtoehtoisia ja joskus myös keskenään ristiriitaisia näkemyksiä maailman monimutkaisiin ilmiöihin.

Välineitä tiedeuutisten laadunvalvontaan

Uutisten tulvassa tiedeuutisten on herätettävä huomiota, siksi klikkiotsikot ja viitteellinen tarinankeronta alkavat olla myös tiedeuutisoinnin tunnuspiirteitä.

Teoksessa on apuvälineitä, joilla lukija voi itse arvioida tiedeuutisten luotettavuutta. Reijo Laatikainen esittelee artikkelissaan hierarkiakolmion, jonka avulla tutkimustiedon laatua ja luotettavuutta voi arvioida ravitsemustutkimuksessa. Hierarkiakolmion ylimpänä ovat yksittäisiä tutkimuksia yhdistävät meta-analyysit ja alimpana koeputki- ja koe-eläintutkimukset. Lukijan on hyvä pitää mielessä tämä kolmio myös muiden tieteenalojen tuloksia arvioidessa. Vaikkapa silloin, kun mediassa uutisoidaan lyhyen paaston kielteisistä vaikutuksista miesten hedelmällisyyteen rotilla tehdyn tutkimuksen perusteella.

Toimittajat ja tutkijat samalle puolelle

Kirja piirtää karun kuvan siitä pyöryksestä, mihin tutkija pahimmil-

laan joutuu ryhtyessään yhteistyöhön median kanssa. Reetta Kettusen artikkeli kertoo Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kyselystä, jossa selvitettiin tutkijoiden saamaa häiritsevää yleisöpalautetta. Kyselystä käy ilmi, että tutkijoiden viestintää rajoittavat asiaton, uhkaava ja häiritsevä palaute, johon sosiaalinen media tarjoaa entistä paremmat mahdollisuudet. Tiina Raevaaran artikkelissa kuvataan hyvin *false balance* -ilmiötä. Mediassa tutkijoiden rinnalle asetetaan tasa-arvoisina arjen asiantuntijat, jotka vetoavat kokemukseen, siinä missä tutkijat vetoavat tilastoihin ja tutkimukseen. Toisinaan nämä arjen asiantuntijat, esimerkiksi rokotekriitikot, ovat aktiivisia tiedon hakijoita, jotka lainaavat käsitteitä lääketieteestä ja viittaavat tutkimuksiin. He eivät sinänsä ole tieteen vastustajia vaan arvostelevat tiedettä puolueellisuudesta.

Teoksessa kuvatut vihaposti, tutkijoiden asiantuntijuuden kyseenalaistaminen ja tiedejournalismin sisäiset ongelmat eivät suoranaisesti kannusta tutkijoita jakamaan tietoaan mediassa. Kuten eräs toimittaja minulle kerran totesi, tutkija ja toimittaja ovat kuitenkin samalla puolella: molempien tavoitteena on tehdä hyvä juttu. Parhaimmillaan tutkijoiden ja toimittajien yhteistyö tuottaa hienoja tiedeuutisia, jotka avartavat lukijoiden maailmankuvaa.

Kriittisen näkökulman vastapainoksi olisin toivonut teoksen kirjoittaneilta kokeneilta toimittajilta puheenvuoroja, joissa rohkaistaan tutkijoita viestimään mediassa. Olen varma, että kirjoittajat olisivat osanneet antaa hyviä vinkkejä siihen, miten tutkijat ja toimittajat voivat sujuvalla yhteistyöllä välttää teoksessa kuvatut tiedejournalismin sudenkuopat.

IINA KOSKINEN

Kirjoittaja on tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttamisen asiantuntija ajatushautomo Demos Helsingissä.